

□ **Wayang revolusi: expositie/exhibition**

Wayang revolusi. Kunst in dienst van de vrijheid/Art in the service of freedom

Op 27 december 1949 verwierf Indonesië de soevereiniteit. De tentoonstelling **Wayang revolusi** toont hoe de Indonesische nationalisten in hun strijd tegen Nederland de traditionele wayangkunstvorm gebruikten als propagandamiddel. Wayang revolusi ontstond in 1947 als een speciale variant. In een tijd waarin media als radio en tv nog niet algemeen waren, was het populaire **wayangspel** hét middel om grote groepen te bereiken met de boodschap van de revolutie. De toeschouwers konden zich gemakkelijk verbinden met de herkenbare (standaard)karakters van de goede helden en hun kwade tegenstanders. De hoofdrolspelers in de wayang revolusi zijn politici en de militairen van de twee partijen die elkaar bestreden in de onafhankelijkheidsstrijd. De bekendste personen zijn de Nederlandse generaals Spoor en Van Mook, de Indonesische president Soekarno en vicepresident Mohammed Hatta.

Kluchtfiguren

Jan Klaassen, Katrijn en Semar

Kern van de expositie vormen een tiental **kulitfiguren** (schimmen- en poppenspel) uit de wayang revolusi en **Jan Klaassen** en **Katrijn** als wayangpop. Uiteraard zullen ook de **punakawan** – de komische personages in de **wayangverhalen**, zoals **Nala Gareng**, **Petruk** en de wijze dwaas en goddelijke clown **Semar** – niet ontbreken. Alle poppen en figuren zijn speciaal voor het **Poppenspe(e)lmuseum** gemaakt door **dalang** en poppenmaker **Ki Ledjar Soebroto**. Hij gaf de hoofdfiguur uit de **oud-Hollandse poppenkast** een typisch Javaans snorretje.

□ **Draaipanelen en films**

Wayangspelvormen en video

In de tentoonstelling zijn de kulitpoppen via draaipanelen zowel werkelijk – in kleur – als in schaduw te zien. Naast de door Ledjar gemaakte figuren wordt een film en een werk van beeldend kunstenaar Mella Jaarsma (Yogyakarta) getoond, evenals diverse andere kulitfiguren en wayangspelvormen (**golek**, **klitik**, **topeng**) en de daarbij behorende artefacten (voorwerpen, attributen, foto's, prenten, boeken, batiks, gamelaninstrumenten en parafernalia uit de collectie van het museum). Ook zijn er video-registraties van wayang-kulitvoorstellingen te zien. In een door Ananto Wicaksono gemaakte computeranimatiefilm vechten wayangpoppen de onafhankelijkheidsstrijd uit; de film toont hoe de Indonesiërs vandaag de dag kijken naar de hoofdpersonen in de historische gebeurtenissen die leidden tot de soevereiniteit van hun land. Ananto (Nanang) is de kleinzoon van Ki (heer) Ledjar Soebroto.

□ **Wayang kulit: theatervorm uit Indonesië**

Stokpoppen en -schimmenspel

Wayang kulit is een theatervorm uit Indonesië en Maleisië. Het spel wordt gespeeld met kleurrijke, platte figuren die gemaakt zijn van leer (kulit) van de karbouw. Ze zijn aan beide zijden beschilderd en vaak versierd met een rijk patroon van gaatjes, waar het licht doorheen kan schijnen. Het is **stokpoppen-** en **schimmenspel** tegelijkertijd. De pop is over de hele lengte tussen een gespleten stok geklemd. Onder de pop loopt de stok uit in een handvat. De pop heeft geledingen in de schouders en ellebogen. Aan de handen zit een dunne stok om de armbeweging te leiden. De figuren worden door de dalang (schimmen- en poppenspeler) bewogen tegen een strakgespannen, langwerpige **speelscherm** (kelir), dat gewoonlijk wit met een rode rand is. Tussen de poppenspeler en het scherm brandt een lamp. Onderlangs het scherm ligt de stam van een bananenplant (debog). Daarin worden de figuren geprikt die niet in actie zijn; de goede partij rechts (gezien vanuit de dalang), de kwade links.

□ Gamelanorkest

Klankguirlandes

Het **gamelanorkest** is een onmisbaar muzikaal onderdeel van een wayangvoorstelling. Het orkest bestaat uit gongs, xylofoons, fluiten en enkele snaarinstrumenten. Ook zangstemmen spelen een belangrijke rol. De gamelan klinkt tot ver in de omtrek en iedereen weet als hij de gamelan hoort: de dalang gaat beginnen. Terwijl de toeschouwers toestromen, horen ze al de klankguirlandes van de xylofoons: de gambang, de gender en de saron.

Lakons

Verhalen

De **lakons** (verhalen) worden door de dalang deels sprekend, deels zingend gebracht. Bij de dialogen geeft hij ieder personage een eigen stem. De opgevoerde verhalen zijn gebaseerd op de oorspronkelijk uit India afkomstige hindoe-heldendichten **Mahabharata** en **Ramayana**. Het **publiek** kan meestal aan beide kanten van het scherm zitten. Aan de kant van de dalang ziet men de poppen zelf, dus met hun beschildering. Aan de andere zijde van het doek ziet men het schaduwbeeld; de kleur komt (bijna) niet door. Een opvoering begint meestal kort na zonsopgang en eindigt bij zonsopgang. ‘Sampai jumpa lagi’ (tot ziens). **Applaus!**

□ Verantwoording tentoonstelling

Idee en realisatie

- Oorspronkelijk idee (Nederlandstalige publicatie – brochure – met afbeeldingen wayangfiguren en expositie): Museum Bronbeek.
- Teksten brochure **Wayang revolusi. Kunst in dienst van de vrijheid 1948-1949**: Hans van den Akker en Marthe Gaspar-Raven (Museum Bronbeek, Arnhem, 2009). Grafisch ontwerp oorspronkelijke brochure: O.K.PARKING (Arnhem, 2009).
- Realisatie wayang-revolusi(-kulit-)figuren/collectie Poppenspe(e)lmuseum: Ki Ledjar Soebroto – dalang en poppenmaker (Yogyakarta, Indonesië, 2011).
- Animatiefilms en video: ‘Wayang revolusi 1948-1949. Agresi Militer Belanda 2’. Taal: Indonesisch. Tijdsduur: 24 min. ‘Wayang revolusi’. Taal: Engels/Indonesisch. Tijdsduur: 29 min. ‘Wayang Willem van Oranje’*. Taal: Indonesisch. Tijdsduur: 40 min. ‘Wayang Animasi Willem van Oranje’*. Taal: Engels. Tijdsduur: 20 min.
- Maker animatiefilms: Ananto Wicaksono – dalang en grafisch kunstenaar (Yogyakarta, 2008 en 2011). Productie: Laboratorium Wayang/Nanang Kancil. Spel: Ledjar Soebroto.
- Concept, realisatie expositie, documentatie en teksten: **Otto van der Mieden** (Vorchten, 2013/2014).
- Illustraties: Gitte Clemens (Amsterdam), Hetty Paërl (Amsterdam), Baukje Scheppink (Hurdegaryp), Ad Swier (’s-Heerenbroek) en Elsje Zwart (Haarlem).
- Met dank aan: Hedi Hinzler (Leiden), Elsje Plantema (Amsterdam), fotoStad (Heerde) en Mella Jaarsma – film ‘Square Body’ (Yogyakarta).
- Extra documentatie: brochure ‘Wayang revolusi. Kunst in dienst van de vrijheid 1948-1949’, briefkaarten, placemats, **Poppenspe(e)lmuseumpamflet nr. 143e** (Nederlands/Engels), Doepak (educatieve kruimelkrant- en -krabbel), documentatiemap en de monografie ‘Wayang kulit. Javaans poppenspel voor massa en elite’. Auteur: Rien Baartmans (1937-1993), Haarlemse poppenspeler en dalang. Impressum: Oostelijk Kunstbedrijf (Vorchten, 1988). ISBN 90 71704 20 3.
- Onder het motto *Zelf eens proberen?* krijgen de bezoekers de gelegenheid met enkele wayangfiguren te spelen.

* Wayang Willem: spel over het leven van stadhouder-prins Willem van Oranje/Willem de Zwijger (1533-1584) die in Delft werd vermoord en er begraven ligt. Alle belangrijke personen in zijn leven hebben een plek in de voorstelling gekregen, zoals de watergeuzen, koning Filips II, zijn vrouwen en Balthasar Gerards. Het is een boeiende, grappige en verrassende voorstelling over het leven van onze vader des vaderlands.

□ Poppenspe(e)lmuseumwinkel

Publicaties

De documenten betreffende de wayang-revolusi-tentoonstelling, zoals dit Poppenspe(e)lmuseumpamflet, de brochure, placemats, briefkaarten en de Doepakkruiemelkranten zijn in onze museumwinkel verkrijgbaar en ook beschikbaar via www.poppenspelmuseum-bibliotheek.nl. Zie: <http://www.poppenspelmuseum-bibliotheek.nl/pdf/Pamflet143e.pdf>.

Documenten, diversen en dvd

Flyer/Leaflet, brochure/booklet en poster

- Nr. IVn Wayang revolusi (flyer, Nederlandse tekst).
- No. IVo Wayang revolusi (leaflet, Engelse tekst).
- Nr. IVp Brochure: Wayang revolusi. Kunst in dienst van de vrijheid.
- No. IVs Wayang revolusi: poster, exhibition.
- Nr. IVt Wayang revolusi: teksten expositie.

Doepak (educatie) en YouTube

- Nr. 6a Een ver familielid: een schim uit Centraal-Azië (Karagöz).
- Nr. 12a De heer Klaassen op klompen: een schimfiguur.
- Nr. 19a Semar: een schim uit Indonesië.
- Nr. 98 Wayang: poppen- en schimmenspel uit Indonesië.
- Nr. 124 Voor en achter het scherm: schaduwspel in Europa en Azië.
- Nr. 166a Bolle buik, bil, bult en blote bol: mutsje op, petje af.
- No. 166d Pot belly, big bum and bare head: hat on, hat off.
- Nr. 169a Audiovisuele presentatie: Vimeo en YouTube.
- No. 169d Audiovisual presentation: Vimeo and YouTube.
- Nr. 204 'Beep!': de dalang en zijn ringtoon.
- Nr. 207a Een deurhanger met Semar: een Javaanse clown.

Poppenspe(e)lpastiche/Puppenspielpastiche

- Nr. 4 Javaans wayangspel: schimmen- en stokpoppenspel.
- Nr. 4 Javanisches Wayangspiel: Schatten- und Stabpuppenspiel.

Poppenspe(e)ltechnieken en -figuren/Puppetry techniques and characters

- Nr. 12 Wayang kulit.

Placemat, Poppenspe(e)lmuseumpamflet, extra educatie en briefkaarten

- Nr. IVc Placemat: Semar, Gareng en Petruk (Punakawan).
- Nr. IVd Placemat: Petruk en Gareng (rokende Punakawan).
- No. IVI Puppetry Museum placemat: Mori, batik. A smoking Petruk.
- No. IVm Puppetry Museum placemat: Diëng cigarettes. A smoking Petruk.
- Nr. 117a Klein poppentheater-abc (26 namen, begrippen, figuren en technieken)
- Nr. 143e Wayang revolusi: expositie/exhibition.
- Nr. IVq Wayang revolusi: vragenspel.
- No. IVr Wayang revolusi: DIY.
- Nr. 02 09 Wayang kulit: dalang tijdens een wayangvoorstelling (1950). Briefkaart.
- Nr. 89 034 Javaanse maskers en wayangfiguren. Dalang met gamelanorkest. Illustratie uit: Nederlandsch Oost-Indië beschreven en afgebeeld voor het Nederlandsche volk. Impressum: Van Schenk Brill (Leiden, 1875). Briefkaart.
- Nr. 89 047 Groeten uit en groeten van. Schimmentheater. Illustratie (Jan Klaassen als dalang): Ad Swier (1989). Briefkaart.

DVD en Vimeo

- Dvd: Wayang revolusi 1948-1949 – Agresi Militer Belanda 2 (animatiefilm).
- Taal: Indonesisch, 24 min. + video Wayang Revolusi (voorstellingregistratie, dvd).
- Taal: Engels/Indonesisch, 29 min. Productie animatiefilm: Ananto Wicaksono.
- Spel: Ledjar Soebroto (Yogyakarta, 2008).
- Vimeo, zie: [WAYANG REVOLUSI 1948-1949](#): Ledjar Soebroto (Yogyakarta, 2008) en [WAYANG REVOLUSI 1948-1949](#): animatiefilm Ananto Wicaksono (Yogyakarta, 2008).

□ Logo Poppenspe(e)lmuseum pamflet

Een oud-Hollandse en een Javaanse nar

In het logo van het Poppenspe(e)lmuseum en dit pamflet zie je links een oud-Hollandse Jan Klaassen-figuur afgebeeld: hij hanteert een knuppel. Rechts van deze vrolijke nakoemeling van de Italiaanse Pulcinella kun je de Javaanse nar Semar ontdekken.

Op een ludieke manier – alsof hij zelf als een marionettenspeler de touwtjes in handen wil hebben – wipt hij in het pamfletlogo met een draad aan zijn hand een letter ‘E’ uit de naam van het museum. Deze (extra) letter in ‘spe(e)l’ maakt duidelijk dat het niet alleen een museum is waar je mag rondkijken, maar waarin de bezoekers ook vaak de vraag wordt gesteld: ‘Zelf eens proberen?’

De Jan Klaassen-figuur in het logo verwijst ook naar enkele andere karakteristieke hoofdpersonen uit het tragikomische negentiende-eeuwse (volks)poppentheater, waaronder de Engelse Mr Punch, de Franse Polichinelle en de Duitse Kasperl. Deze komische archetypen houden met hun wonderlijke en zo herkenbare huiselijke perikelen het geacht publiek als het ware een spiegel voor.

Met dank aan

Het project ‘Wayang revolusi’ (tentoonstelling, multimediapresentaties, films, educatie en een speciale websitepagina) is mede mogelijk gemaakt dankzij ondersteuning en bijdragen van Stichting Zabawas, Prins Bernhard Cultuurfonds Gelderland en Overijssel, DutchCulture, Combinatie IJsselweide, Fonds voor de Geld- en Effectenhandel, Museum Bronbeek, VSBfonds, Kleintje Cultuur Deventer, Coöperatiefonds Rabobank Salland, Vrienden van het Poppenspe(e)lmuseum en vele anderen.

- Afbeelding: dvd Wayang revolusi met Soekarno (eerste president van de Republiek Indonesië) en generaal Spoor (commandant Koninklijk Nederlands-Indisch Leger – KNIL). Realisatie wayang-kulit-figuren: Ledjar Soebroto (Yogyakarta, 2008). De rode, de witte en de blauwe cirkel symboliseren de Nederlandse driekleur; de kleuren rood en wit de Indonesische vlag. Concept/tekst: Otto van der Mieden © (2014).
Digitale publicatie op www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl: klik op de groen gezette woorden voor hyperlinks.
Zie ook bijlage: afbeeldingen.

Poppenspe(e)lmuseum ©

*Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL T: +31(0)578 - 63 13 29 F: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl*

□ Wayang Revolusi

Art in the service of freedom

On 27 December 1949 Indonesia obtained sovereign power. The **exhibition** presents how the Indonesian nationalists used this traditional wayang art form as a means of propaganda in their fight against the Netherlands. In 1947, *Wayang Revolusi* originated as a special variant on wayang theatre. In an era that media such as radio and television were not very common, the popular wayang play was the ultimate means for addressing large groups with the message of the revolution. The spectators could easily identify with the recognisable, standard and less standard characters of noble heroes and their evil opponents. Wayang Revolusi's main characters are politicians and servicemen of both parties that were engaged in combat with each other during the fight for independence. Well-known characters include Dutch generals Spoor and Van Mook, the Indonesian President Sukarno and Vice President Mohammed Hatta.

Clowns

Dutch Jan Klaassen and Katrijn and the Javanese jester Semar

The exhibition is based on about twenty kulit characters from the Wayang Revolusi and **Jan Klaassen and Katrijn** (**Punch and Judy** in England) as **wayang kulit** puppets (shadow puppet theatre).

Of course, the *punakawan* – comical characters from the wayang stories, such as *Nala Gareng*, *Petruk* and the wise fool and divine jester *Semar* – are also represented. All puppets and characters were specially made for the **Puppetry Museum** by *dalang* and puppet maker Ki (lord/master) Ledjar Soebroto. He gave Jan Klaassen, the main character from **traditional Dutch puppet theatre**, a typical Javanese-style moustache.

□ Turning panels and films

Exhibition

By means of turning panels the kulit puppets on exhibition can be viewed both in real – in colour – and as shadows. In addition to the figures created by Ledjar, a work by visual artist Mella Jaarsma (Yogyakarta) is exhibited, as well as various other kulit characters and forms of wayang theatre (*golek*, *klitik*, *topeng*) and their related artefacts (objects, attributes, photographs, prints, books, batiks, gamelan instruments, and paraphernalia from the museum collection). In addition, video recordings of wayang kulit performances can be seen. In a computer animation film produced by Ananto Wicaksono, wayang puppets can be seen fighting for independence. The film shows how Indonesian people nowadays look at the central figures of the historic events that led to their country's sovereignty. Ananto (Nanang) is Ledjar Soebroto's grandson.

□ Theatre form from Indonesia

Wayang kulit: rod puppet and shadow puppet theatre

Wayang kulit is a form of theatre from Indonesia and Malaysia for which colourful, jointed flat figures are used that are made from buffalo hide (kulit). They are painted on both sides and usually adorned with a delicate pattern of holes, through which the light can shine. The performance involves rod puppet and shadow puppet theatre simultaneously. Along its entire length, the puppet is clamped between a split rod, while another rod under the puppet serves as a handle. The puppet's arms are jointed at its shoulders and elbows and two thin rods are attached to the hands to control the arm movement. The dalang (puppeteer and shadow puppet player) moves the puppets against a tightly stretched, elongated play screen (kelir) which is usually white with a red rim. A burning lamp is mounted between the puppeteer and the screen. Along the bottom of the screen is a banana tree log, into which the puppets that are not in motion are stuck: the noble characters to the dalang's right and the evil ones to his left.

□ Gamelan orchestra

Delicate garlands of sound

The *gamelan* orchestra is an indispensable musical component of wayang performances. The orchestra consists of gongs, xylophones, flutes and several stringed instruments. Vocal voices also play an important role. The sound of the gamelan can be heard far afield and everybody knows what this means: the dalang is about to start his performance. While the spectators flock towards the performance they are welcomed by the delicate garlands of sound produced by the xylophones: the gambang, the gender and the saron.

Lakons

Stories

The *lakons* (stories) presented by the dalang are partly spoken and partly sung. During dialogues, he will give each character its own voice. The stories performed are based on the Hindu epic stories *Mahabharata* and *Ramayana* that originate from India. The audience can be seated on either side of the screen. On the dalang's side they will see the painted and gilded puppets, while their shadows can be seen on the other side. Colours do not or hardly shine through the screen. Performances usually commence shortly after sunset and end at sunrise. 'Sampai jumpa lagi' (goodbye). **Applause!**

□ Exhibition: acknowledgements and DIY

Idea and realisation

- Initial idea (Dutch publication – brochure – with images of wayang figures and an exhibition): Bronbeek Museum (Arnhem, The Netherlands, 2009).
- Texts in the publication **Wayang Revolusi. Kunst in dienst van de vrijheid 1948-1949**: Hans van den Akker and Marthe Gaspar-Raven (Arnhem, 2009).
Graphic design of the brochure/PDF file: O.K. PARKING (Arnhem, 2009).
- Realisation of the Wayang Revolusi kulit figures/Puppetry Museum collection: Ki Ledjar Soebroto – dalang and puppeteer (Yogyakarta, Indonesia, 2011).
- Animation and video: 'Wayang Revolusi – Agresi Militer Belanda 2', 'Wayang Revolusi', 'Wayang Willem van Oranje'* and 'Wayang Animasi Willem van Oranje*'. Production: Laboratorium Wayang/Nanang Kancil. Animation film maker: Ananto Wicaksono – dalang and graphic artist (Yogyakarta, 2008 and 2011). Performance: Ledjar Soebroto.
- Exhibition concept, realisation, documentation and texts: **Otto van der Mieden**.
- Illustrations: Gitte Clemens and Hetty Paërl (Amsterdam), Ad Swier ('s-Heerenbroek), Baukje Scheppink (Hurdegaryp) and Elsje Zwart (Haarlem).
- With thanks to: Hedi Hinzler (Leiden), Elsje Plantema (Amsterdam), fotoStad (Heerde) and Mella Jaarsma – film 'Square Body' (Yogyakarta).
- Additional documentation: Dutch brochure 'Wayang Revolusi. Kunst in dienst van de vrijheid 1948-1949', postcards, placemats, Puppetry Museum Pamphlet No. 143e (Dutch/English), Doepak (educational Puppetry Museum newsletter and scribblings), documentation folder and the Dutch 'Wayang kulit. Javaans poppenspel voor massa en elite' monograph. Author: Rien Baartmans (1937-1993), puppeteer and dalang from the Dutch city of Haarlem. Imprint: Oostelijk Kunstbedrijf (Vorchten, 1988).
- Under the motto *Try it yourself?* (DIY), museum visitors will be able to touch and handle several wayang figures.
- This document, the brochure, placemats, and the Doepak publications are also available in PDF format on www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl.
See: <http://www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl/pdf/Pamflet143e.pdf>. Digital publication on www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl: click on the **green** words for hyperlinks.

* Wayang Willem van Oranje: a performance with wayang kulit puppets about the fight of William of Orange against the Spanish inquisition in the Netherlands in the 16th century.

□ Puppetry Museum gift shop

Documents, films and DVD

In the Puppetry Museum gift shop you will find a wide range of postcards, books, documentation, teacher's lesson packs, puppetry games, and puppets.

Doepak (education), YouTube, leaflet, DIY and poster

- No. 6d A distant relative: a shadow from Central Asia (Karagöz).
- No. 12d Mr. Klaassen on clogs: a shadow figure.
- No. 19d Semar: a shadow from Indonesia.
- No. 20 Newsletter and scribbings (Puppetry Museum).
- No. 166d Pot belly, big bum and bare head: hat on, hat off.
- No. 169d Audiovisual presentation: Vimeo and YouTube.
- No. 207d A door tag depicting Semar: a Javanese fool.
- No. IVo Wayang Revolusi.
- No. IVr Wayang Revolusi: DIY.
- No. IVs Wayang Revolusi: poster exhibition.

Poppenspe(e)lpastiche/Puppenspielpastiche

- No. 4 Javanisches Wayangspiel: Schatten- und Stabpuppenspiel.

Placemat, Puppet Pamphlet and booklet

- No. IVl Puppetry Museum placemat. Mori, batik. A smoking Petruk.
- No. IVm Puppetry Museum placemat. Diëng cigarettes.
- No. 117d Small ABC of Puppetry.
- No. 143e Wayang Revolusi: expositie/exhibition.
- No. IVp Brochure: Wayang Revolusi (Dutch text).

Postcards, DVD and Vimeo

- No. 02 09 Wayang kulit: a dalang during a wayang performance (The Netherlands, 1950).
- No. 89 034 Javanese masks and wayang figures. Dalang with gamelan orchestra. Illustration from: 'Nederlandsch Oost-Indië beschreven en afgebeeld voor het Nederlandsche volk (The Dutch East Indies described and depicted for the people of the Netherlands). Imprint: Van Schenk Brill (Leiden, The Netherlands, 1875).
- No. 89 047 Dutch text: 'Groeten uit en groeten van' (greetings from and greetings by). Shadow theatre. Illustration (Jan Klaassen as a dalang): Ad Swier (1989).
- DVD: Wayang Revolusi 1948-1949 – Agresi Militer Belanda 2 (animation film). Language: Indonesian, 24 min. + video Wayang Revolusi (DVD). Language: English/Indonesian, 29 min. Production animation film: Ananto Wicaksono.
- Vimeo, see: [WAYANG REVOLUSI 1948-1949](#): Ledjar Soebroto (Yogyakarta, 2008) and [WAYANG REVOLUSI 1948-1949](#): animation film Ananto Wicaksono.

- **Picture (DVD):** Sukarno (first president of the Republic of Indonesia) and General Spoor (commander of the Royal Netherlands East Indies Army – KNIL). Realisation of the wayang kulit figures: Ledjar Soebroto (Yogyakarta, 2010). The red, white and blue circle symbolises the Dutch tricolour and the colours red and white the Indonesian flag. On the left-hand side of the museum's and the pamphlet's logo Jan Klaassen – Mr Punch's Dutch cousin – can be seen wielding a club. On the right of this jolly descendant of the Italian *Pulcinella*, Semar – the cheerful jester of Indonesian Wayang theatre – is depicted. With a string attached to his hand, he is playfully tugging at the letter 'E' in the museum pamphlet's name, pretending to be the puppeteer who is 'pulling the strings'. This extra letter 'E' is based on Dutch wordplay. The noun play (*spel*) is combined with the verb playing (*speel*), which means that this is not only a museum where you can look around, but, in particular, a place where visitors are often asked: 'Would you like to try it yourself?' (DIY). The Jan Klaassen figure in the logo also refers to various other, distinctive leading characters from tragicomic, nineteenth-century folk and mainstream puppet theatre, including the German *Kasperl*, the French *Polichinelle* and, of course, the British *Mr Punch*. These comic archetypes, with their oh-so-recognisable domestic ups and downs, in reality turn a mirror onto their esteemed audience.

Poppenspe(e)lmuseum ©

Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL T: +31(0)578 - 63 13 29 F: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl

□ Wayang kulit

Educatie

Het woord wayang omvat poppen- (**golek**), schimmen- (**kulit**), maskerspel (**topeng**) en dans (**wong**) uit Indonesië. De **dalang** is de poppenspeler en leider van het **gamelanorkest**. Met gekruiste benen zit hij bij het kulitspel achter een wit scherm (**kelir**), met het gezicht naar het publiek gericht en zijn rug naar de muzikanten. De dalang beweegt de leren figuren, spreekt hun rol en zingt. Met een houten hamertje (**cempala**) – dat tussen zijn tenen zit – geeft hij klopsignalen tegen een kist (**kotak wayang**) om het tempo van de muziek aan te geven. Tussen de speler en het scherm brandt een lamp (**blenchong**). Hierdoor ziet het publiek de poppen als schaduw. Niet gebruikte figuren worden in de stam van een bananenplant (**debog**) geprikt: links de kwade partij, rechts de goede.

Semar

Gespeeld worden de Mahabharata- en de Ramayanaverhalen (heldendichten uit India). Een van de **punakawan** (komische personages) uit een **wayangspel** is de Javaanse wijze dwaas en goddelijke nar **Semar**. Samen met zijn zonen **Nala Gareng** en **Petruk** lost hij in veel **lakons** (wayangverhalen) de problemen op. Semar is dienaar en raadsman van goden en edelen. Hij heeft een flinke bil en buik, een groot gezicht en één tand in de mond.

Hedendaagse vormen van kulitspel

Bij hedendaagse vormen van het kulitspel dient het ‘schimmendoek’ als achtergrond/achterdoek. De dalang en zijn helper zitten met de rug naar het publiek toe. Het publiek ziet de door de dalang bewogen figuren nu dus in al hun fraaie kleuren voorbijkomen. Ook hebben nieuwe technieken hun intrede gedaan. Zo zijn er – in plaats van de muziek van een gamelanorkest – soms moderne computerbewerkingen van gamelanmuziek te horen.

- Afbeelding: Semar en dalang. In de wayangkist ligt de krijger *Krishna*, de staande figuur rechts is prins *Gatotkaca*. Illustratie: Elsje Zwart © (Haarlem, 2010). Illustratie uit: Prenten- en tekstenreeks Poppenspe(e)ltechnieken en -figuren. Nr. 12. Digitale publicatie op www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl: klik op de groen gezette woorden voor hyperlinks. Concept/tekst: Otto van der Mieden © (2014). Bijlage van Poppenspe(e)lmuseumpamflet nr. 143e.

Poppenspe(e)lmuseum ©

Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL T: +31(0)578 - 63 13 29 F: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl

□ Wayang kulit

Education

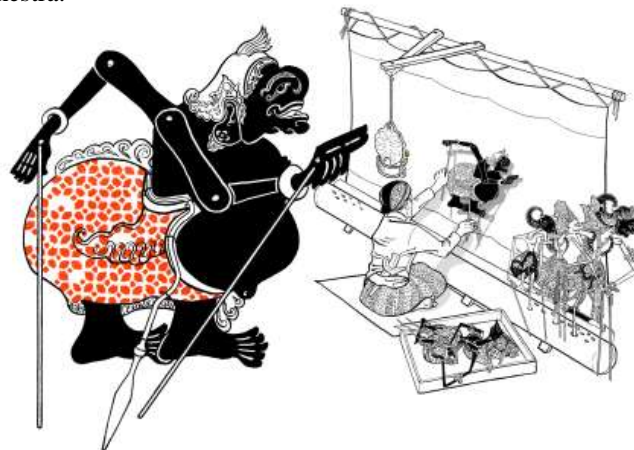
Wayang is a generic term for **puppet theatre** (*golek*), shadow puppet theatre (*kulit*), masks (*topeng*) and dance (*wong*) from Indonesia. The performing *dalang* is a puppeteer who also directs the *gamelan orchestra*. During the *wayang kulit* performance, he is seated cross-legged behind a large *kelir* (white cotton screen), facing the public and with his back towards the musicians. The *dalang* moves the leather figures, speaks their roles and sings, thus creating the illusion of conversation. With a small wooden mallet (*cempala*) wedged between the toes of his right foot, he strikes the *kotak kayu* (a wooden chest for carrying the puppets) to set the tempo of the music. A copper or bronze oil lamp (*blencong*) is mounted between the *dalang*'s head and the screen, which serves as the only source of illumination. In this way, the spectators will see the puppets as shadows. Figures that are not in motion are stuck in the *gedebok* (a banana tree log). The evil characters are arranged to the left and the noble ones to the right.

Semar

The *dalang* presents the great Hindu Indian epics *Mahabharata* and *Ramayana* on his screen. One of the *punakawan* (comical characters, meaning 'servants of royalty' in wayang) is the Javanese wise fool and divine jester **Semar**. Together with his sons **Nala Gareng** and **Petruk** he tackles problems in many *lakons* (wayang stories). Semar is the servant and adviser of gods and aristocrats. He has a fat bottom and belly, a large face and only one tooth in his mouth.

Contemporary forms of kulit shadow play

In contemporary forms of *kulit* play the 'shadow screen' serves as a background/backcloth. The *dalang* and his assistant are sitting with their backs towards the audience. In this way, the beautifully coloured figures moved by the *dalang* can be seen in all their splendour. In addition, new techniques have been introduced. For example, modern computer adaptations of *gamelan* music can sometimes be heard instead of music played by a *gamelan* orchestra.

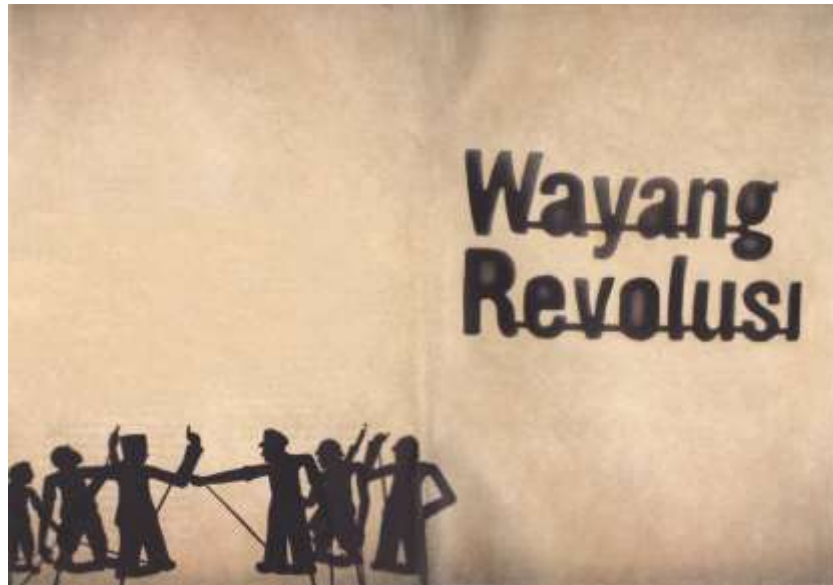
- **Picture:** Semar the jester and a performing *dalang*. Krishna, the warrior, is lying in the wayang box. The standing figure on the right is Prince Gatotkaca. Illustration: Elsje Zwart © (Haarlem, The Netherlands, 2010). Illustration from: Prenten- en tekstenreeks **Poppenspe(e)ltechnieken en -figuren**. Nr. 12 (**Puppetry techniques and characters**), a Dutch-language educational series that highlights folk and mainstream puppet theatre. Digital publication on www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl: click on the green words for hyperlinks. Concept/Text: Otto van der Mieden © (2014). Appendix: Puppetry pamphlet no. 143e.

Poppenspe(e)lmuseum ©

Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL T: +31(0)578 - 63 13 29 F: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl

□ Wayang revolusi

Afbeeldingen/Pictures I

- Afbeeldingen/Pictures I: detail flyer/leaflet/booklet 'Wayang Revolusi. Kunst in dienst van de vrijheid' (art in the service of freedom); Wayang revolusi (dvd) – Soekarno (eerste president van de Republiek Indonesië) en generaal Spoor (commandant Koninklijk Nederlands-Indisch Leger – KNIL)/Wayang Revolusi (DVD) – Sukarno (first president of the Republic of Indonesia) and General Spoor (commander of the Royal Netherlands East Indies Army – KNIL). De rode, de witte en de blauwe cirkel symboliseren de Nederlandse driekleur; de kleuren rood en wit de Indonesische vlag/The red, white and blue circle symbolises the Dutch tricolour and the colours red and white the Indonesian flag; Square Body, werk van beeldend kunstenaar/a work by visual artist Mella Jaarsma (Yogyakarta, 2009); Jan Klaassen (wayang kulit), collectie/collection Poppenspe(e)lmuseum ©. Vervaardiger wayang-figures/Creator of the wayang kulit figures: Ledjar Soebroto © (Yogyakarta, 2008/2011), dalang en/ and poppenmaker/puppeteer.

Digitale publicatie op/Digital publication on www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl: klik op de groen gezette woorden voor hyperlinks/click on the green words for hyperlinks. Concept/tekst/Text: Otto van der Mieden © (2014). Bijlage/Appendix: Poppenspe(e)lmuseumpamflet nr. 143e.

Poppenspe(e)lmuseum ©

*Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL T: +31(0)578 - 63 13 29 F: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl*

□ Wayang revolusi

Afbeeldingen/Pictures II

- Afbeeldingen/Pictures II: Poppenspe(e)lpastichetheater/Table-top theatre Nr./No. 4. Javaans wayangspel: schimmen- en stokpoppenspel/Javanese Wayang puppets: shadow and rod puppets. Concept: Hetty Paërl © (Amsterdam, 2011). Collectie/Collection Poppenspe(e)lmuseum ©; Logo Poppenspe(e)lmuseum/Puppetry Museum met/with Jan Klaassen en/and Semar. Illustratie/Illustration: Elsje Zwart ©/Ad Swier ©/OvdM ©. Digitale publicatie op/Digital publication on www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl: klik op de groen gezette woorden voor hyperlinks/click on the green words for hyperlinks. Concept/tekst/Text: Otto van der Mieden © (2014). Bijlage/Appendix: Poppenspe(e)lmuseumpamflet nr. 143e.

Poppenspe(e)lmuseum ©

*Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL T: +31(0)578 - 63 13 29 F: +31(0)578 - 56 06 21*

www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2

www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info

www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl

□ Wayang revolusi

Afbeeldingen/Pictures III

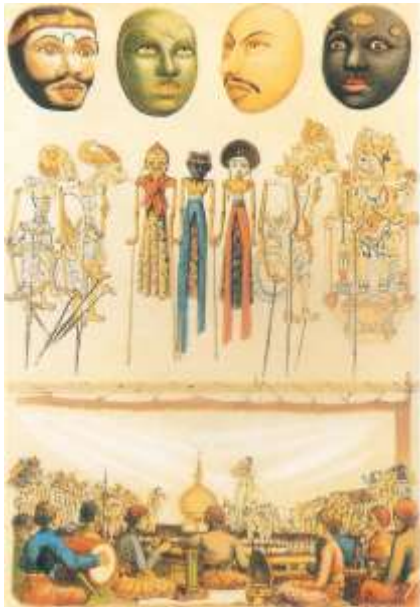

- Afbeeldingen/Pictures III: website Poppenspe(e)lmuseumbibliotheek 'Wayang'.
 Digitale publicatie op/Digital publication on www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl;
 klik op de groen gezette woorden voor hyperlinks/click on the green words for hyperlinks.
 Concept/tekst/Text: Otto van der Mieden © (2014).
 Bijlage/Appendix: Poppenspe(e)lmuseumpamflet nr. 143e.

Poppenspe(e)lmuseum ©
 Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Pupperty Museum
 Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL T: +31(0)578 - 63 13 29 F: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl

□ Wayang revolusi

Afbeeldingen/Pictures IV

- Afbeeldingen/Pictures IV: [1] Briefkaart/Postcard Nr./No. 89 034: 'Javaanse maskers en wayangfiguren'. Dalang met gamelanorkest/ Javanese masks and wayang figures. Dalang with gamelan orchestra. Illustratie uit/Illustration from: Nederlandsch Oost-Indië beschreven en afgebeeld voor het Nederlandsche volk/The Dutch East Indies described and depicted for the people of the Netherlands. Impressum/Imprint: Van Schenk Brill (Leiden, 1875); [2] Still uit/from: 'Wayang Revolusi 1948-1949 – Agresi Militer Belanda 2', animatiefilm/animation film; [3] Briefkaart/Postcard Nr./No. 89 047: 'Groeten uit en groeten van'/greetings from and greetings by. Schimmentheater/Shadow theatre. Illustratie/Illustration Jan Klaassen als dalang/as a dalang: Ad Swier (1989); [4] Briefkaart/Postcard. Nr./No. 02 09: 'Wayang kulit: dalang tijdens een wayangvoorstelling'/a dalang during a wayang performance (1950). Digitale publicatie op/Digital publication on www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl; klik op de groen gezette woorden voor hyperlinks/click on the green words for hyperlinks. Concept/tekst/Text: Otto van der Mieden © (2014). Bijlage/Appendix: Poppenspe(e)lmuseum pamflet nr. 143e.

1 2
3 4

Poppenspe(e)lmuseum ©

Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum
 Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL T: +31(0)578 - 63 13 29 F: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl

□ Wayang revolusi

Afbeeldingen/Pictures V

- Afbeeldingen/Pictures V: kalligram/calligram Semar. Tekst/Dutch text: Raden Mas Noto Soeroto (1888-1951). Kalligraaf/calligraph artist: Baukje Scheppink (Hurdegaryp, 2014). Diverse documenten/Miscellaneous documentation: zie/see website Poppenspe(e)lmuseumbibliotheek 'Wayang'. Digitale publicatie op/Digital publication on www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl; klik op de groen gezette woorden voor hyperlinks/click on the green words for hyperlinks. Concept/tekst/Text: Otto van der Mieden © (2014). Bijlage/Appendix: Poppenspe(e)lmuseumpamflet nr. 143e.

Poppenspe(e)lmuseum ©

Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL T: +31(0)578 - 63 13 29 F: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl

□ Wayang: informatie/information

Diverse documenten/Miscellaneous documentation

Wayang revolusi: expositie/exhibition (Pamflet nr./no. 143e)
Ramayana, het verhaal en enkele figuren uit de wayang kulit (Pamflet nr. 144)
Raden Mas Noto Soeroto (Pamflet nr. 145)
Wayang: diverse documenten/miscellaneous documentation (Pamflet nr./no 146e)
Wayang revolusi: inhoud/index (Pamflet nr./no 149e)
Poppenspe(e)lmuseumplacemat met Semar, dalang, gunungan en museumlogo
Poppenspe(e)lmuseumplacemat met Semar
Placemat: Semar, Gareng en Petruk (Punakawan)
Placemat: Petruk en Gareng (rokende Punakawan)
Puppetry Museum placemat. Mori, batik. A smoking Petruk
Puppetry Museum placemat. Diëng cigarettes. A smoking Petruk
Wayang revolusi: flyer
Wayang revolusi: leaflet
Wayang revolusi: kunst in dienst van de vrijheid
Wayang revolusi: vragenspel
Wayang revolusi: DIY
Wayangspeurspel (Pamflet nr. 148)
Wayang Revolusi: maak je eigen briefkaart/Create your own postcard
Wayang revolusi: poster expositie/exhibition
Wayang revolusi: poster deurhangers
Wayang revolusi: teksten expositie/exhibition texts
Wayang kulit: wayang revolusi en punakawan (poster)
Wayang kulit: poster deurhangers en boekenleggers
Punakawan (ontdek Semar de nar)
Zelf eens proberen? Semar, een wijze Javaanse nar
Semar: een schim uit Indonesië (Doepak nr. 19a)
Semar: a shadow from Indonesia (Doepak no. 19d)
Wayang: poppen- en schimmenspel uit Indonesië (Doepak nr. 98)
Bolle buik, bil, bult en blote bol: mutsje op, petje af (Doepak nr. 166a)
Pot belly, big bum and bare head: hat on, hat off (Doepak no. 166d)
'Beep!': de dalang en zijn ringtoon (Doepak nr. 204)
Een deurhanger met Semar: een Javaanse clown (Doepak nr. 207a)
A door tag depicting Semar: a Javanese fool (Doepak no. 207d)
Semar: het masker van een wijze nar (Doepak nr. 208a)
Semar: the mask of a wise, Indonesian jester (Doepak no. 208d)
Semar de trouwe dienaar: poëzie van Noto Soeroto (Doepak nr. 209)
Ode aan Semar: een gedicht over een potsenmaker (Doepak nr. 210)
Kwee lapis, spekkoek: cake met laagjes (Doepak nr. 211)
Filatelie: maak je eigen wayangzegel (Doepak nr. 212)
Toetje van tante Hedi: trifle met een nostalgische, Oost-Indische smaak (Doepak nr. 213)
Pittig hapje van Petruk en Gareng: courgettegerecht met sambal (Doepak nr. 214)
Gado Gado: een gerecht uit de Gordel van Smaragd (Doepak nr. 215)
Semar met blote pootjes: een vingerpap (Doepak nr. 216)
Kasperl, Semar en de krokodil: figuurtjes van papier (Doepak nr. 217)
Semar: een figuurtekst (Doepak nr. 218)
Wayang kulit: zes vrolijke figuren (Doepak nr. 219a)
Wayang kulit: six funny figures (Doepak no. 219d)
Wayang-rekwisiet: dalang met Kancil (Doepak nr. 220)
Kancil: een wayang-kulit-figuur (Doepak nr. 221)
Selfie: dalang, masker/mask en/and wayang kulit (Doepak nr./no. 222e)
Wayang dalang Kancil (Pamflet nr. 150)
Wayang performance (Pamphlet no. 151d)
A special wayang prop (Pamphlet no.152d)
Eucalypta, akketatje, dalang en Semar (Kruimelkrant nr. 10)
Javaans wayangspel: schimmen- en stokpoppenspel (Pastiche nr. 4)
Javanisches Wayangspiel: Schatten- und Stabpuppenspiel (Pastiche Nr. 4)

Semar, Krishna en Gatokaca (Poppenspe(e)ltechnieken en -figuren nr. 12)
Wayang Revolusi: uw reacties/Your opinions
Press release Wayang Revolusi
Diavoorstelling website: Wayang poerwa (afbeeldingen Serrurier, 1896)
Wayang-kulit-figuren (website)
Wayang: films en/and muziek/music
Iets over Wayangpoppen (artikel en illustratie van Jean Dulieu in kindertijdschrift Kris Kras)
Bijzondere Indonesische blend en batik (Pamflet nr. 153)
Arrangement: op visite bij Semar en zijn vrienden (Doepak nr. 224)
Wayang kulit (Kruimelkrant nr. 32)
Tempo doeloe: nostalgie van vroeger (buffetje van Trijntje Peterselie, Doepak nr. 225)
Wayangtechnieken en Wayang revolusi (onderlegger)
Wayang Revolusi: poster II expositie/exhibition
Semar in de poppenkast: Semar in the puppet theatre. Gelukkig nieuwjaar/Happy New Year (Doepak nr./no. 226e)
Het dwerghertje Kancil in het oerwoud: wayangspel uit Java (kleurplaat)
Lesbrief: Wayang en Indonesië + Speeltekst voor een wayangvoorstelling
Boekoe Kedoeng Kebo (Pamflet nr. 154)
Kapstokwoorden: wayang en hyperlinks (Doepak nr. 227)
Kruiswoordpuzzel: wayang en Indonesië (Pamflet nr. 155)
Posterfiguren wayang kulit: schimmenspel (zie ook lesbrief + speeltekst voor een wayangvoorstelling)
Een gratis onderlegger: placemat met Semar en spekkook (Doepak nr. 229)
Square Body: een/a film van/created by Mella Jaarsma (Doepak nr./no. 230e)
Onderlegger met Katrijn, spekkook, Semar en Jan Klaassen
Placemat met Semar en spekkook
Javaanse nar: Semar op een stokje (Doepak nr. 232a)
Javanese jester: Semar on a stick (Doepak no. 232d)
Semar-flipboekje: een mini-animatie (Doepak nr. 235)
Zoötroop – Zoetropie: flipboekje – flip book (Doepak nr./no. 238e)
Animatie/Animation: spekkook-etende Semar/Javanese jester with kwee lapis (YouTube)
Godfried Bomans: De gamelan-kenner (tekst uit 'Kopstukken')
Kancil in het oerwoud: posterfiguren
Kancil in the jungle: wayang kulit figures
Bewegende/Moving Jan Klaassen: Joged Sarapada (Doepak nr./no. 240e)
Doos met gamelan-instrumenten: cardboard gamelan box (Doepak nr./no. 241e)
Spekkook met Semar: Kwee lapis with Semar (Doepak nr./no. 244e).
Een hartelijke groet van/Greetings from OvdM/Semar
Wayang kulit: zes afbeeldingen/six pictures

Poppenspe(e)lmuseum ©

Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL T: +31(0)578 - 63 13 29 F: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl
info@poppenspelmuseum.nl

□ Wayang revolusi

Afbeeldingen/Pictures VI

III. Wayang-voorstelling op Java.

12
34

- *Diverse documenten/Miscellaneous documentation: zie/see website Poppenspe(e)lmuseumbibliotheek 'Wayang'. Digitale publicatie op/Digital publication on www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl: klik op de groen gezette woorden voor hyperlinks/click on the green words for hyperlinks. Concept/tekst/Text: Otto van der Mieden © (2014). Bijlage/Appendix: Poppenspe(e)lmuseumpamflet nr. 143e. Afbeeldingen/Pictures VI: 'Wayang-voorstelling op Java'/Wayang kulit performance. Schoolplaat/School chart (nr./no. 117). Foto/Photo: Jean Demmeni. Impressum/Imprint: Kleynenberg & Co. (Haarlem, ca. 1912) [1]. Wayang-kulit-optreden/Wayang kulit performance 'wayang revolusi', Java (1948). Locatie/Location: Daerah Istimewa Yogyakarta – bijzonder district/special region. Foto/Photo: Charles Breijer © (1914-2011) [2]. 'Wayang dan boenji-boenjian. Toneel en Muziek. Wajang-Gamelan'/Wayang kulit performance. E. Nijland (1897) [3]. Herinneringsdocument/Dutch military memorial paper. Royal Netherlands East Indies Army – KNIL (1948-1949). Herdenkingsvel t.b.v. de Nederlandse militairen die dienden in Nederlands-Indië. Uitgereikt aan de militairen door de Dienst Welzijnsverzorging. De versieringen rondom de wayang-figuur doen denken aan batikmotieven. Impressum/Imprint: Joh. M. Grenzenberg N.V. (Batavia) [4].*

Poppenspe(e)lmuseum ©

*Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL T: +31(0)578 - 63 13 29 F: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl*

□ Wayang revolusi

Afbeeldingen/Pictures VII

- Afbeeldingen/Pictures VII: letter W = wayang. Lepel/Spoon met/with de/the god Krishna en/and vork/fork met/with Dewi Setyaboma – vrouw van Krishna/wife of lord Krishna. Diverse documenten/Miscellaneous documentation: zie/see website [Poppenspe\(e\)lmuseumbibliotheek 'Wayang'](http://Poppenspe(e)lmuseumbibliotheek.com).
Digitale publicatie op/Digital publication on www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl: klik op de groen gezette woorden voor hyperlinks/click on the green words for hyperlinks. Concept/tekst/Text: Otto van der Mieden © (2014).
Bijlage/Appendix: Poppenspe(e)lmuseumpamflet nr. 143e.

Poppenspe(e)lmuseum ©

*Musée de Marionnettes et de Guignol Puppentheatermuseum Puppetry Museum
Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL T: +31(0)578 - 63 13 29 F: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl*